
SIMONE KERNOVÁ
BEZ — ÚDRŽBOVÁ ZAHRADA
Kvetoucí záhony s minimem údržby
PORTRÉTY
50 rostlin
GRADA

OBSAH

6 ZAHRADY V POHYBU – UNÁŠENÉ VĚTREM

8 Filozofie
13 Jak se množí rostliny
21 Rostliny v jejich přirozeném prostředí – pozorovatelská výprava

26 KONCEPTY NÁVRHŮ A KOMBINACE ROSTLIN

28 Klasický trvalkový záhon
40 Slunečná posezení a terasy
48 Štěrková zahrada
56 Ošklivé káčátko? V žádném případě
64 Bylinky jako za časů babičky
72 Předzahrádka – předehra k domu
76 Zelené střechy – biodiverzita na druhou
80 Okraje osázené dřevinami a řídký lesík
88 Květinové cibule – předehra k zahradnickému roku
92 Kvetoucí směsi pro zahradu

96 ZAHRADNICKÁ PRAXE, ZAKLÁDÁNÍ ZÁHONŮ A PÉČE

98 První úvahy o zahradě s potulnými rostlinami
100 Šest metod pro změnu stávajícího stavu
104 Není půda jako půda
106 Poslední kroky k moři květin
110 Divoká květinová louka – hřiště pro hmyz
112 Vlastní semena
114 Péče o oseté a osázené plochy

120 SERVIS

120 Glosář
122 Rejstřík
127 O autorce

Náprstník – tulák po polostinných zahradách.

Šalvěj hajní (Salvia nemorosa), původní druh šalvěje, má ráda štěrkovitá stanoviště.

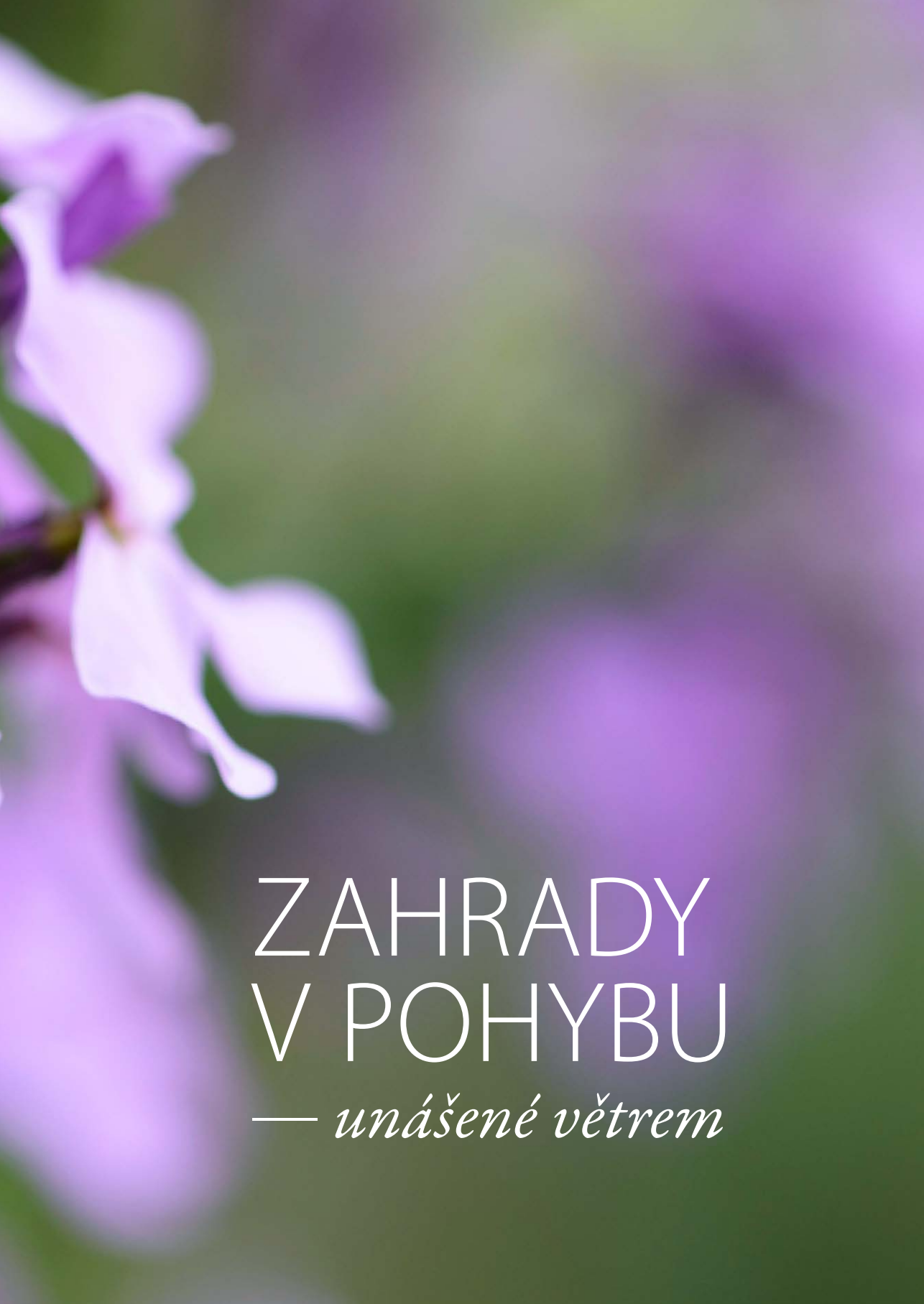
POTULNÉ ROSTLINY NA ZAHRADĚ

V mnoha svých koncepcích výsadby ráda záměrně pracuji se samovýsevnými druhy. Už jako teenager jsem tyto „tuláky“ vnímala na zahradě mého otce. Ten pozemek se mi velmi líbil, jen jsem si nedokázala ten pocit s ničím spojit. Z úzkých štěrbin se drala čemeřice a – podstatně později – i orlíčky. V průběhu let se vzájemně křížily a vytvářely ty nejdivočejší tvary a barvy. A když na jaře na louce rozkvetl bezpočet krokusů, nemohla jsem si to nechat ujít.
Jeho zahrada samozřejmě vůbec nevypadala jako zahrady v okolí, ale to otci příliš nevadilo. Protože podvědomě dělal přesně to, co měl: Podporoval původní a semenné rostliny, a tím automaticky i svět zvířat, který mu byl stejně blízký. To mě silně ovlivnilo. Navíc jsem viděla, že se člověk musí někdy držet zpátky a zasáhnout až ve správný okamžik, a také jak to sníží množství potřebné práce.
Také jsem se však naučila, že člověk musí být opatrný. Jednou můj otec přivezl jako dekoraci krásný semeník bolševníku (tenkrát se o invazních druzích sotvakdo zmínil). Ale jaká to byla chyba! Prostřednictvím semen se rozšířil po celé zahradě. Trvalo roky, než jsme tohoto obra dostali zcela pod kontrolu.

Velmi důležité podněty získávám z místních i cizích krajin, kde pozoruji oblíbené rostliny v jejich přirozeném prostředí a poznávám, s jakými druhy tyto rostliny společně rostou a ladí. Z přirozené estetiky těchto rostlinných společenstev se hodně učím. Na své zahradě mám už dlouho pro „své“ tuláky spoustu zásob. Nejen kvůli navrhování. Aktivně mě znovu a znovu konfrontují s otázkami svědomí, „kontaktují“ mě: Mohu zůstat, nebo musím pryč? Jako by mě chtěla zkoušet, vyrostla moje nejkrásnější mavuň zrovna na cestičce z přírodních kamenů vedoucí ke skleníku. Dlouho jsem bojovala sama se sebou, protože mi překážela a zároveň byla tak krásná. Tak zůstala! Věděla jsem, že se neomrzí. Jak se dalo čekat, vysemenila se a dnes žijí její potomci v suché kamenné zdi – a dělají mi radost!
Každého majitele zahrady mohu jen povzbudit, aby tyto druhy rostlin vyzkoušel a zapojil se do interakce s nimi. Člověka to obohacuje, učí ho to všímat si maličkostí – včetně zvířat – a tím zpomalit.
Dalším nezanedbatelným aspektem je skutečnost, že rostliny, které si vyhledávají vlastní prostor, bývají naprosto dokonale přizpůsobené svému místu, a proto vyžadují minimální péči, natož pak zalévání. Díky tomu jsou ideální pro „nenáročné“ zahrady. Člověk však potřebuje informace o tom, jak to udělat, které rostliny se hodí, ale také o tom, jaká je to zábava! Právě k tomu má tato kniha vybízet.

Simone Kernová

ZAHRADY V POHYBU

— unášené větrem

FILOZOFIE

Bezúdržbová zahrada – je něco takového vůbec možné, nebo je to protimluv? A co se za tím skrývá? Taková zahrada je krásná, ekologická a šetří čas.

Zahrady dříve představovaly opak „divoké, nezkrocené přírody“. Byly místem bezpečí a jistoty. Ale v době, kdy v naší krajině už téměř žádná divočina nezbývá, narůstá v mnoha lidech touha po něčem nedotčeném, něčem, co je ponechané samo sobě. A proč si takový kousek divočiny nevytvořit jako opak okolního světa na vlastní zahradě přímo před dveřmi vlastního domu?

NEZKROCENÁ ZAHRADA

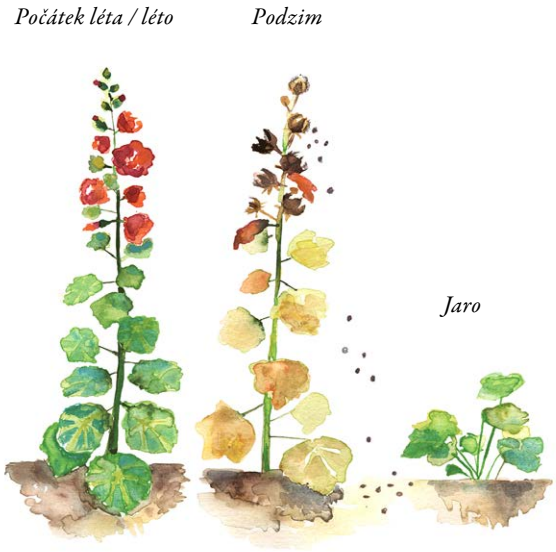
Naše životy jsou vysoce regulované, každodenní život působí spíš staticky a zdánlivě také předvídatelně. To prakticky volá po tom, abychom si vytvořili oblasti života, kde se bude dít pravý opak, kde si můžeme užívat náhod a dynamiky, setkávání a objevů.
A to je přesně to, co nám bezúdržbová zahrada může nabídnout, co ji činí tak přitažlivou. Tato zahrada se totiž neustále mění, což není ani tak zásluha zahradníka, jako spíše rostlin samotných. Tato zahrada vyžaduje od svého majitele ledacos, především toleranci k neplánovanému, kterou bychom však neměli zaměňovat s nicnedělám. Součástí je také pečlivé pozorování a snaha chápat souvislosti.

POZORNÉ SLEDOVÁNÍ

Zahradník by tedy měl se zahradou nejprve navázat kontakt, interagovat s ní. Ještě více než v klasické zahradě musíme pečlivě sledovat, na jakém místě se které rostliny cítí obzvlášť dobře, a zvažovat, jak tyto druhy ještě podpořit.
První krok k tomuto druhu zahradničení tedy nespočívá v aktivní činnost, ale v dívání se a poznávání. Lze toho dosáhnout pomalou a pozornou procházkou po zahradě, při níž necháme svou mysl volně bloumat. Důležité je však věnovat zahradě delší časový úsek, najít si dostatek času na sebe a především na zahradu. A to je mnohem obtížnější, než by si člověk pomyslel. Protože v každodenním životě se po nás neustále chce, abychom byli aktivní, abychom reagovali – a to rychle. V soukromém i profesním životě. Na zahradě to nefunguje! Donutí nás si počkat!

NECHAT TO RŮST

A z tohoto poznání vychází druhý krok: Nechat rostliny volně se usadit tam, kde se jim líbí a kde jsou jejich oblíbená místa. Tam pak rostou v pravém slova smyslu na svém místě. Výběrem zvláštních rostlin s potenciálem pro dynamiku lze tento proces pošťouchnout tak, aby se bezúdržbová zahrada dokázala rozvíjet sama od sebe.
To odráží taoistický přístup bez úsilí „wu wei“: Podstatné věci se dějí samy od sebe a hodně toho uděláme už tím, že jim v tom nebudeme překážet. Snažme se tedy, aby počínaje zahradou, pronikl tento přístup do našeho života.
Jak se píše v Tao te-ťing: „Nejednej – a přesto nic nezůstane nedokončeno.“

Dvouletky kvetou a plodí během několika měsíců. Další rok vyklíčí nová generace.

VODA – ELIXÍR ŽIVOTA

Z klimatického hlediska se za uplynulá desetiletí mnohé změnilo. Například v Německu jsou rozsáhlé oblasti, kde je celkově výrazně méně srážek, ale někdy tam, byť jen krátkodobě, spadne srážek o to víc. A v jiných oblastech, zejména v Předalpí, prší dokonce více než dříve. Voda je prostě elixír života. Je příliš cenná na to, abychom s ní nakládali bezstarostně. Nic však nefunguje úplně bez vody a na zahradě se to týká především našich rostlin. Do jaké míry lze snížit spotřebu vody rozumným uspořádáním zahrady a smysluplným používáním rostlin? Pokud zakládáme zahrady s výhledem do budoucna, musíme se otázkou vody zabývat. Na jedné straně to přímo ovlivňuje spotřebu, ale také náklady, které z toho vyplývají.

Každodenní zalévání bude brzy minulostí. A voda je příliš vzácná na to, abychom ji používali jen na zalévání trávníku. Každý majitel zahrady navíc ví, že zalévání zahradních rostlin může vyvolat neustálý stres a zabírá spoustu času. Počínaje intenzivním osázením koryta a konče plánováním dovolené tak, aby kvetoucí nádhera na zahradě neutrpěla žádnou újmu. Sotva se tu dá mluvit o „nenáročnosti“. Existuje však dostatek rostlin, které jsou přizpůsobeny i extrémním situacím, jako je sucho. Rozumnou perspektivu nabízejí rostliny, které rostou zdravě bez velkého úsilí, s malým množstvím vody, a to i na nepříznivých místech: Většinou se jedná nenáročné, přirozené druhy. Také se dobře udržují bez větších zásahů a často se samy šíří.

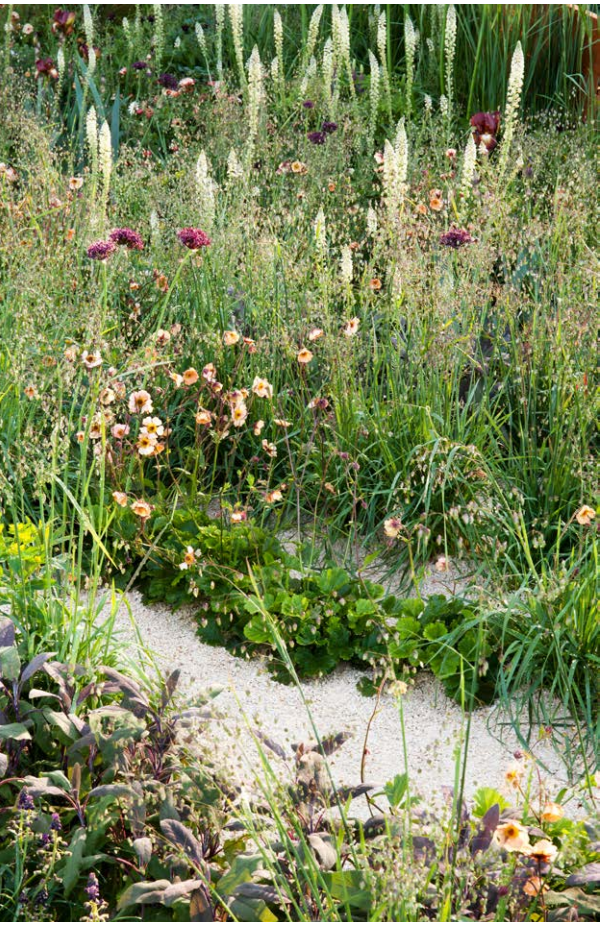
EKOLOGICKÉ ZAHRADNIČENÍ

Zahrady založené podle ekologických zásad plní celou řadu úkolů, které budou v budoucnu pravděpodobně ještě důležitější. Soukromé prostory se stále více stávají životním prostorem a útočištěm nejen pro flóru a faunu, ale také pro nás. Zahradníci správným založením zahrady, výběrem rostlin a vytvářením zahradních struktur aktivně přispívají k ochraně druhů.

Živé a dynamické využívání rostlin vyžaduje koloběh. Rostliny, kterými se zabýváme v této knize, fungují pouze v následujících souvislostech: Vhodné místo – květy – hmyz – opylení – tvorba semen – rozptyl ptáky a jinými živočichy.

A rychle si také uvědomíte výhodnost této situace pro všechny strany: Jako majitelé zahrad se těšíme z nejrůznějších květin a hmyzu, jako jsou včely samotářky nebo motýli, kteří sbírají nektar a pyl. Při sběru potravy nepozorovaně opylují květy, které se pak za příznivého počasí v hojném počtu vysemení.

Rozmanitá přirozenost bez velké spotřeby vody

Z hojnosti semen těží ptáci, například stehlíci.

Tam, kde rostou divizny, není třeba zalévat.

Ráda se zapojí také zvířata, kterým tato semena slouží za potravu. Odnášejí semena, občas je náhodně upustí nebo někde schovají. Ne na všechna si vzpomenou, a tak se rostliny později v zahradě objeví na nečekaných místech. Například některé druhy mravenců vášnivě sbírají semena a dále je distribuují. Většinou si je však odnášejí do mraveniště, kde jim slouží jako potrava.
Většinu všech drobných semínek však roznáší vítr nebo jednoduše padají přímo ze zralých semeníků. Proto se druhy, které se vysemeňují, vyskytují v dostupném okruhu okolo mateřské rostliny.

SEMENA JAKO ZDROJ POTRAVY PRO ZVÍŘATA

Od léta do podzimu můžeme okolo odkvetlých květů vídat ptáky, například pěnkavovité, kteří jsou velkými milovníky drobných semen trvalek. A tak u štětky plané, která patří mezi bodláky, spolehlivě objevíme několik stehlíků. Jiní živočichové, jako jsou například plchovití, dále myši a různé druhy ptáků, jsou závislí na tom, že na podzim sbírají semena a na zimu si tyto zásoby schovávají do země nebo pod kameny. Zvířata si většinou ukládají mnohem více, než nakonec snědí, nebo zapomenou, kam si potravu ukryla.

JAK SE MNOŽÍ ROSTLINY

V říši rostlin tvoří kvetoucí rostliny samostatnou skupinu. Jiné rostliny, jako jsou mechy nebo kapradiny, nemají květy v klasickém slova smyslu, takže se jimi zde tolik nezabýváme. Kvetoucí rostliny lze rozdělit na bylinné a dřevité.

Obě skupiny mají jedno společné: Rozmnožují se, včetně stromů a keřů, převážně semeny. V průběhu evoluce však rozvinuly nejrůznější strategie.

DŘEVINY: DYNAMIKA VERSUS STATIKA

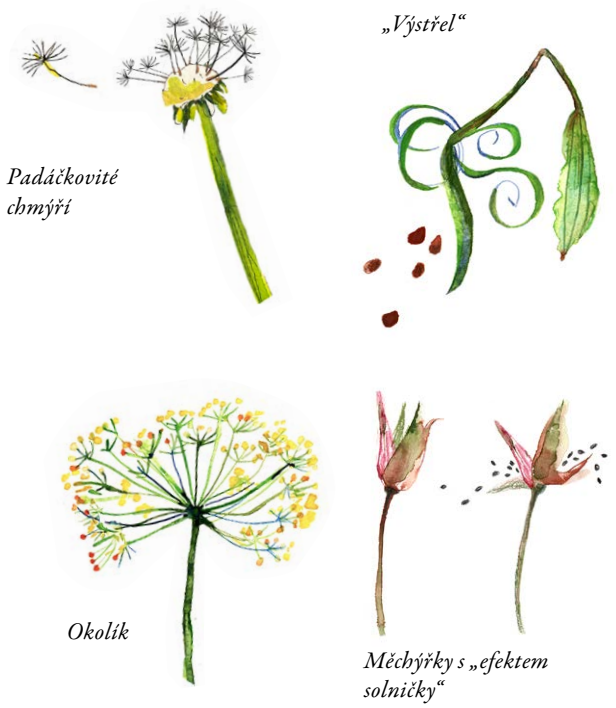
Dřeviny rostou pomalu, dřevnatí a dosahují často vysokého věku. Nemusí proto vyprodukovat co nejvíce semen v co nejkratším čase. Stromy během svého dlouhého života prožijí léto mnohokrát a budou se tak moci snáze postarat o potomstvo. Z hlediska navrhování v sobě stromy a keře nesou něco statického: Po vysazení na určitém místě rostou, ale obvykle nemigrují. Jsou předvídatelné. Jen tak na okraj: Výjimka potvrzuje pravidlo. Existují i jiné způsoby množení dřevin, například řízky, ale to bývá vzácné.

STRATEGIE HOJNĚ SE VYSEMEŇUJÍCÍCH ROSTLIN

V průběhu evoluce se objevily kvetoucí rostliny, které během několika týdnů vyprodukují nespočet semen. Má to svůj smysl: Tyto rostliny obvykle žijí jen krátce a v obtížných podmínkách – na půdách chudých na živiny, propustných pro vodu nebo v oblastech s malým množstvím srážek. Semena proto mívají klíčivost i několik let a neustále číhají na další déšť. A i když je lokalita nehostinná, skrývá v sobě obvykle díky malému konkurenčnímu tlaku ze strany jiných rostlin velký potenciál. Rostlinky se tak mohou po vyklíčení nerušeně rozvíjet. Kromě toho existují v přírodě oblasti, které se vlivem okolního prostředí mění. I na to musí rostliny reagovat. Protože se nedokáží pohybovat jako zvířata, dosahují toho vysemeněním. Takto se přesouvají dále do oblastí, kde opět nacházejí vhodné prostředí. Pokud například dojde k zastínění plochy, světlomilné rostliny zmizí, a pokud se včas vysemení, vyvíjejí se dále na jiném, vhodnějším místě.

VÝCVIK SEMEN PROSTŘEDNICTVÍM STRESU

Při jednorázových událostech, například velkém suchu v létě nebo nedostatku živin, jsou rostliny vystaveny stresu. Reagují pak výrazně silnější tvorbou semen. Z paniky a strachu před vymřením rychle zplodí co nejvíce potomků. Kvetou z nutnosti, někdy i v době, kdy by rostliny vůbec kvést neměly. Proto se tomuto chování říká také kvetení z nouze a jeho plodům nouzové. Tyto poznatky lze využít k umělému vyvolání tvorby semen. Z dlouhodobého hlediska to však není pro rostlinu zdravé.

Nejrůznější strategie šíření semen prostřednictvím větru nebo mechanického dotyku.

Když to shrneme a zjednodušíme, můžeme říci, že existují tři přirozené důvody pro tvorbu velkého množství semen: Krátkověkost, extrémní místo výskytu a stres.

NEJSOU SEMENA JAKO SEMENA

Chceme-li v bezúdržbové zahradě popustit uzdu přirozenému šíření semen a dát mu víceméně volný průchod, měli bychom si předem uvědomit, že i semena mají svou vlastní dynamiku a strategii. Existují například semena, která jsou závislá na šíření zvířaty – ať už je sbírají jako potravu, nebo cestují na dlouhé vzdálenosti jako zavazadlo v jejich srsti.
Tato semena mohou být lepkavá, dobře známý je u nás lopuch. Obě strategie jsou sice zajímavé, ale pro návrh zahrady spíše nepřicházejí v úvahu.
Nejprimitivnější formou šíření rostlin je vítr. Semena k tomu potřebují speciální letové mechanismy, aby je vítr mohl unášet. Mívají malé padáčky jako pampelišky nebo jemné peříčkové ocásky jako vrbovky. Chlupaté slupky semen, jako například u koniklece, mají pouze jediný cíl – co nejvíce se rozšířit. Existují také skákací mechanismy, které se spouštějí dotykem, jako v případě netýkavky, kdy je semeno doslova katapultováno. Proč tak daleko? A k čemu je to dobré? Aby si dceřiné a mateřské rostliny v určitém okamžiku nekonkurovaly. Nejlepší strategií pro navrhování zahrad je však ta, kdy jsou tisíce semen v jakýchsi kapslích, které fungují jako slánka. Tyto tzv. měchýřky jsou umístěny na vzpřímeném stonku a jsou v nich otvory. Pokud je vítr nebo dotyk uvede do pohybu, začnou se kývat, pak z nich vypadnou semena a rozptýlí se po blízkém okolí. Když fouká, rozptýlí se ještě trochu víc, ale ne v takové míře, jako kdyby měly zvláštní malá křidélka.

ŽÁDNÝ STRACH Z ODNOŽÍ

Mnohé trvalky se v průběhu času rozšiřují radiálně pouze pomalu, zůstávají však na svém místě a jsou vypočitatelné. Tento způsob růstu se nazývá trs. V rostlinné říši však najdeme i takové rostliny, které svým rozsáhlým kořenovým systémem, tzv. kořenovými odnožemi, začnou na zahradě pod zemí okupovat celé plochy. Může to dojít tak daleko, že se z malého kořínku stane v půdě obrovská, nevratná houština.

ZPŮSOBY MNOŽENÍ

Rostliny si pro své rozmnožování vyvinuly různé metody a pojistky. Existují dva zásadně odlišné přístupy: generativní rozmnožování, které je pohlavní a probíhá prostřednictvím semen, a nepohlavní rozmnožování, které se nazývá vegetativní. Při tomto procesu se od mateřské rostliny různými způsoby oddělují části rostliny – samovolně nebo vnějším vlivem. Výsledné dceřiné rostliny jsou zcela nezávislými jedinci a mají naprosto stejný genetický materiál jako matka.

Vědomé a správné použití těchto druhů rostlin na zahradě vyžaduje mnoho zkušeností a intuice. Jsou velmi přítulné – jakmile tu jednou jsou, už se jich nezbavíte! S poněkud oslabenou formou se setkáváme u nadzemních odnoží, tzv. stolonů. Během tohoto procesu rostliny vytvářejí zcela identické malé rostlinky, které zpočátku visí na mateřské rostlině připojené jakoby pupeční šňůrou, například u jahod. Když se mladé rostlinky dotknou země, rychle rostou a vytvoří mohutný porost. Také se tedy šíří, ale ne nepozorovaně pod zemí, a tak je lze v případě potřeby poměrně snadno udržet pod kontrolou.

Orlíčky jsou na zahradě dobrými kočovníky – nejsou na obtíž.

Jahody mají typické viditelné nadzemní odnože.

Pod zemí se pomocí kořenových odnoží množí pýrovníky.

Kvetoucí rostliny po opylení hmyzem vytvářejí semena v nejrůznějšími semenících.

Značně se rozrůstající růžová podzimní sasanka je na podzim nepostradatelnou ozdobou.

Najdeme je téměř v každé zahradě, na místech – obvykle daleko od každodenního shonu – s nimiž nechceme mít moc práce, která by měla být atraktivní, a přitom sama o sobě funkční. Může to být pod dřevinami nebo na svazích. Vlastně bychom tyto části zahrady nejraději ponechali svému osudu. Rostliny by tam měly růst a žít vlastním životem. A právě proto zde můžeme použít trvalky s kořenovými odnožemi. Jak nám ale pomohou a o co vlastně jde? Silnější vyhrává. Tyto trvalky totiž dokáži vytlačit druhé. Můžeme toho cíleně a pozitivním způsobem využít. Názorným příkladem může být růžově kvetoucí podzimní sasanka plstnatá (*Anemone tomentosa* 'Robustissima'). Šíří se pomalu prostřednictvím kořenů. Jakmile se jednou usadí, postupně si své stanoviště podmaní, a pak už ji nelze vyhnat. Na druhou stranu je odolná – napovídá to ostatně její jméno – krásně kvete a nepotřebuje žádnou péči: ideální rostlina pro polostinné, podružné části zahrady. A je tak vitální, že jí neublíží ani konkurenční trávy, jako je například pýr plazivý.

CIBULE A CIBULOVINY BEZ KONCE

Z botanického hlediska jsou hlízy, přesněji řečeno stonkové hlízy, podzemní, silně ztluštělé části nadzemní části rostliny. Cibule jsou oproti tomu přeměněnými nízkými listy. Obojí nejsou kořeny, ale rostlinnými zásobními orgány. V průběhu evoluce se musely přizpůsobit okolní krajině tak, aby byly schopné přežít delší období

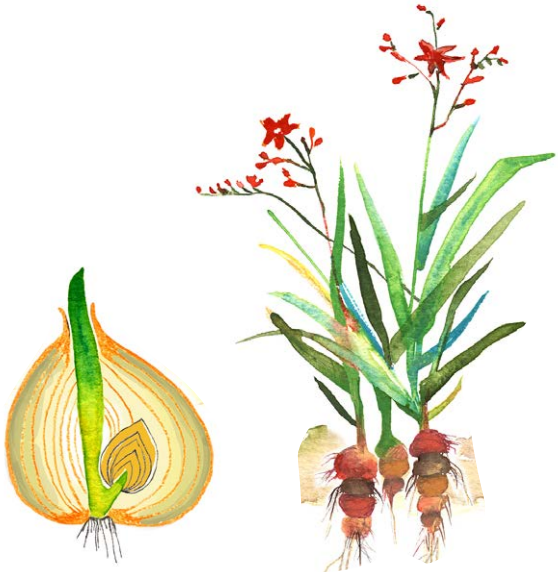

Sněženky tvoří v průběhu let husté, krásné porosty.

s nedostatkem srážek a nižšími teplotami. Tyto rostliny vyvinuly strategii, jak taková období překlenout. Ukládají energii a vodu do silných zduření převážně pod zemským povrchem. To však není všechno: Cibule a hlízy slouží navíc k vegetativnímu množení. Cibule vytvoří tzv. dceřiné cibulky. Od hlavní cibule se jako šupiny oddělí malé cibulky, které mají zcela identický genetický materiál. Lze to dobře pozorovat zejména u jarních květin, jako jsou sněženky. Pokud jim dopřejete čas, vyroste z několika ojedinělých rostlin během několika let hustý porost.

Zajímavost u většiny cibulnatých rostlin: V průběhu let pronikají stále hlouběji, až o jeden centimetr ročně. Cibule „táhnou" do hloubky. To je důvodem, proč bývá tak často obtížné vykopat staré cibulové porosty.

Dceřiná cibulka chráněná v „mateřské cibulce" (vlevo) a hlízka montbrécie vytvářející své potomstvo jako korálky (vpravo).

Jakkoli jsou divizny olympské mohutné, jako klasické dvouletky žijí jen krátce. Spolehlivě se však vysemeňují.

Šíření hlízami je trochu jiné než šíření cibulkami: Na velké „živné hlíze“ vzniknou malé odnože, které z ní visí jakoby na vláknech a jsou s ní tak stále spojené. A obvykle jich jsou celé houfy! Je to vždy balancování mezi krásným kobercem květů a nevratnou houštinou. Patří sem i montbrécie. Stejně jako jsou krásné v květu, cítí se vždy jako doma, masivně se množí hlízami a vtěsnají se i do té nejmenší skulinky. Někdy však může být dobrého až příliš.

Žlutásek řešetlákový saje nektar z hloubky tulipánových květů a tak je opyluje: Květiny a hmyz jsou výhodné pro všechny.

BEZ OPYLENÍ NENÍ SEMEN

Kvetoucími rostlinami, které jsou odkázané na opylování, díky němuž tvoří semena, podporujeme hmyz, který tyto květy navštěvuje, i jejich blaho. Když sbíráme semena jako samozřejmost nebo když se rostlina „vysemení“, zapomínáme, že tomu všemu předchází vzrušující a někdy velmi diferencovaný proces, který se odehrává v květu. Jedná se o součást pohlavního rozmnožování, které se vyznačuje splynutím dvou pohlavně odlišných buněk. Podle tohoto zjednodušeného principu funguje na zahradě většina našich kvetoucích rostlin: V květu, který může mít velmi rozdílnou strukturu, jsou pestíky a mnoho pylu. To a také sladký nektar, láká hmyz, který přistává na květu a sbírá pyl jako potravu. Poté přelétne na další květ stejného druhu. Včely a spol. přitom nevědomky přenášejí pyl na pestík další rostliny. Velkou výhodou je, že tímto způsobem nedochází k příbuzenskému rozmnožování. Po oplodnění se vytvářejí semena. Na rozdíl od nepohlavního rozmnožování, kdy je odnož naprosto identická s mateřskou rostlinou, zde vzniká geneticky nová rostlina.

A právě to je na tom přitažlivé: Nikdy nevíte, co z toho bude. Někdy se změní jen barva květů, jindy i jejich vzhled. Šlechtitelé této skutečnosti využívají, což vede ke vzniku nových odrůd a kříženců.
Aby rostlina přežila, musí vyprodukovat mnoho semen. Čím extrémnější je lokalita, tím více potenciálních potomků rostlina vyprodukuje. Než semena spadnou na zem, bývají obvykle shromážděna v příslušném plodu, dokud zcela nedozraje.
Množství semen, často drobných, se nachází zejména v tobolkách. Patří sem například mák, jehož makovice slouží jako skladovací nádoba. Když jsou semena zralá, tobolka se otevře nebo praskne. Na máku je dobře vidět, jak malá jsou semena: 1 g odpovídá více než 1 000 semen.

Nezbytnost pro jednoleté: Květy, opylení a mnoho semen.

Dvouletá rotace: Listová růžice v prvním roce, ve druhém roce květy s mnoha semeny, která mají rádi ptáci a také je roznášejí. Ze semen vzejde nová generace.

JEDNOLETKY A DVOULETKY – KRÁTKÝ ŽIVOT

Pokud chcete na zahradě pracovat s druhy, které se obzvláště dobře vysemeňují, potřebujete určité znalosti o jejich způsobu života a nárocích na stanoviště. Existují například rostliny, které žijí pouze jeden nebo dva roky.
Jednoleté rostliny si musí pospíšit, protože mají na plný rozvoj jen krátkou dobu.
Za několik měsíců musí vyklíčit, vyrůst, vykvést a vytvořit semena pro další generaci. Pro optimální klíčení potřebují otevřenou půdu s dobrým světlem. Tyto podmínky se v naší krajině tradičně vyskytují na polích obdělávaných člověkem. Proto takovým rostlinám říkáme polní květiny, například chrpy nebo měsíčky, které jsou pro náš hmyz obzvlášť užitečné. Kromě původních jednoletek, tzv. letniček, existuje také mnoho pestrobarevných rostlin z jiných oblastí světa. I tamní rostliny jsou pod tlakem, aby se během krátkého časového období optimálně vyvinuly – většinou kvůli občasným a přechodným srážkám. Některým z těchto letniček se u nás daří dobře, ale jen přes léto do prvních mrazů.
Takzvané dvouletky neboli bieny si mohou dopřát o něco více času. V prvním roce se vyvíjí rostlina, obvykle růžice, a kvetou až druhým rokem. Ale pak v plné kráse. Známými příklady jsou topolovky růžové (*Alcea rosea*) nebo divizny (*Verbascum*).
Jedno mají tyto rostliny společné: Kvetou velmi bohatě a produkují velké množství semen. Semena jsou velmi malá, a proto se rozšíří daleko. A co to znamená pro naši bezúdržbovou zahradu? Všechny tyto druhy jsou pro ni ideální. Mají totiž mimořádně vysoký semenný potenciál, vyhledávají si svá oblíbená místa a jsou velmi přátelské ke zvířatům.

POZOROVATELSKÁ VÝPRAVA – ROSTLINY V JEJICH PŘIROZENÉM PROSTŘEDÍ

Téměř všechny naše zahradní rostliny byly původně plané – z našich regionů nebo ze vzdálených zemí. Znovu se s nimi setkáváme při turistice, toulkách přírodou nebo cestování.

Je vzrušující vidět rostliny známé ze zahrady na jejich původním stanovišti. Jedná se totiž o místo, kde se skutečně rozvíjejí a kde se cítí dobře. Pokud je prozkoumáte, dozvíte se hodně o nárocích těchto rostlin a o jejich použití ve své zahradě. Je to mnohem snazší než studium odborné literatury v čistě teoretické rovině.
V následujícím textu se zaměříme na tři druhy, které představují nekonečné množství planě rostoucích rostlin vhodných pro zahradu. Jednou z nich je mimořádně působivá sluncovka kalifornská, která v USA na krátkou dobu zbarví celé oblasti do oranžovožluté barvy. Je zástupcem všech jednoletých rostlin, které se rády rozmnožují. Dále jsou popsány krokusy, které masově kvetou zejména v Alpách. Ty ukazují velmi zvláštní strategii cibulnatých rostlin. Nakonec si prostřednictvím původního náprstníku představíme životní cyklus a metodu rozmnožování typické dvouletky.

JEDNOLETÉ: SLUNCOVKA KALIFORNSKÁ

Sluncovka kalifornská (*Eschscholzia californica*) má velmi přitažlivý vzhled: Kvete výrazně oranžovožlutě, což se v rostlinném světě vyskytuje jen zřídka. A to v obrovském množství. Tato sluncovka, nazývaná také kalifornský mák, pochází z Kalifornie. Pravlast této mistryně přežití se vyznačuje značným suchem – vyprahlým pouštním klimatem. Srážky jsou nespolehlivé, někdy neprší celé roky. Když však začne pršet, sluncovka kalifornská velmi rychle vyklíčí a celou oblast zaplaví moře květů.
Pro takový způsob života si rostliny musí vyvinout strategie, jak přežít sucho. Kalifornský mák vytváří velké množství

Sluncovka kalifornská v létě neúnavně kvete.

Krátce po roztání sněhu rozkvétají v Alpách krokusy.

semen, která po odkvětu padají na zem. Celé roky leží nedotčené v půdě a čekají na deštivé dny, teprve pak se objeví nové rostlinky. Přestože pochází z vysloveně suché oblasti, zvládá i přímořské klima. Na naší zahradě je velmi oblíbený. Protože i tady se vysemeňuje, i když ne tak intenzivně. V oblastech nebo letech bez příliš extrémní zimy, může být tu a tam dokonce trvalkou. Má velmi výrazný kůlový kořen, který stále připomíná jeho přirozené prostředí. Tam musí tahat zemní vodu z hloubky.
Poté, co nadzemní části rostliny odumřou a míza se stáhne do kořene, dokáže kalifornský mák přezimovat do maximální teploty –10 °C nebo přečkat velké horko. Poté opět vyraší.
Kalifornský mák má nejraději písčité, mírně hlinité půdy, dobře se mu daří dokonce i ve štěrku. Vyhovují mu i suché skalky. Jinak má rád horko a plné slunce. Pak nejlépe kvete. Jeho květy se otevírají pouze na slunci, jinak zůstávají zavřené. Ačkoli u nás není původní, je dobrou včelí pastvou. Jeho květy tedy opyluje hmyz.
Pak vzniknou tisíce malinkých semínek, která se šíří větrem. Na zahradě jej vysévejte přímo tam, kde má kvést. Nesnáší totiž přesazování. Rád se však vysemeňuje a tak se zachová. Vzhledem k tomu, že vytváří velké množství semen a rád osidluje rumiště, mohl by se při nesprávném výsevu stát v naší krajině invazním, což se v Jižní Americe již stalo. Proto je třeba důsledně dbát na to, aby se osivo používalo pouze v osídlených oblastech. Může se šířit na zahradě, kde na něj můžeme dohlížet, a jednoduchým a cíleným plením ho snadno dostanete pod kontrolu.

CIBULNATÉ ROSTLINY: MÍSTNÍ KROKUSY

Krokusy jsou geofyty, což znamená vytrvalé byliny. Samozřejmě nerostou jen pod zemí. Ve skutečnosti však zcela pod zemí tráví velkou část svého života– jako cibule. Existuje mnoho druhů planě rostoucích krokusů,

sebemenší změna teploty, a okamžitě se zase zavřou.
Krátce po květech se objevují i úzké listy. Ale sotva vyrazí, už se pomalu stahují zpět. Před koncem krátkého nadzemního roku se krokusy ještě vysemení. Obrovské koberce květů vznikají jednak ze semen, která velmi účinně klíčí, a to i mezi drny (ale trvá několik let, než se promění v kvetoucí krokus), a jednak se na každé cibuli pod zemí vyvíjí mnoho dceřiných cibulek.
Většina lokalit se vyznačuje suchem a kamenitým podložím, kde cibule slouží jako důležitý zásobní orgán pro překlenutí nepříznivých období. Náš původní krokus, šafrán bělokvětý (*Crocus albiflorus*), se však nemusí ani tak bránit suchu, jako spíše přežít chladnou zimu. I k tomu mu poslouží jeho podzemní cibule. Vyskytuje se na slunných horských loukách v alpském podhůří, kde masově kvete krátce po roztání sněhu. Našel zde ideální místo. V zimě jej před chladem chrání sníh a v létě, kdy mohou být strmé horské louky zcela suché, má díky svým cibulím vlastní zásobárnu živin a vody.

proto jsou také široce rozšířené: od mírných zeměpisných šířek Evropy přes části Asie až po severní Afriku.
Miluje slunná místa, a protože kvete tak brzy, kdy ještě ani nevyraší tráva, nestíní mu žádná konkurenční rostlina. To, že se vůbec objevuje tak brzy, je opět zásluhou jeho zásobního orgánu: V cibuli je totiž všechno připraveno už rok předtím, takže když po zimě začne tát a oteplí se, může hned začít. Nemá moc času. Musí vykvést dříve, než začne růst tráva. Nesčetné květy krokusů přecházející od bílé po fialovou tak pokrývají dosud hnědá horská úbočí. Je také lahůdkou pro první čmeláky: Vyhledávají oranžovožlutý pyl a opylují jím květy. Květy jsou otevřené, jen když svítí slunce, stačí

Krokusy se pěstovaly již dříve, například v klášterních zahradách.

Náprstník červený je výjimečným magnetem pro čmeláky. Opylení hmyzem dává základ pro vznik mnoha semen.

Kromě výsevu se právě díky nim tvoří také husté trsy krokusů. Jelikož jsou cibule krokusů velmi dlouhověké, jejich populace se neustále zvětšují. Změna prostředí, například následkem intenzívního hnojení nebo při zastínění jinými keři, má na krokusy velmi negativní dopad, což je také důvod, proč je kvetoucích přírodních luk, bohužel, stále méně. Kromě volně rostoucích populací v Alpách se krokusy stále masivně vyskytují ve starých klášterních zahradách nebo parcích, jako například u zámku Husum. Tyto krokusy však ve skutečnosti nejsou původní divoké, ale byly před staletími záměrně vysazeny. To souvisí se šafránem. K získání vzácného šafránu je totiž zapotřebí šafrán setý. Bohužel docházelo často k vysazování nesprávných krokusů, které se však na novém místě cítily velmi dobře a časem se rozmnožily i bez lidského zásahu. Takové rostliny jsou kulturním reliktem, pro který existuje dokonce odborný termín: Zavlečené rostliny.

DVOULETKY: NÁPRSTNÍK ČERVENÝ

Náprstník červený (*Digitalis purpurea*), který je po požití smrtelně jedovatý, nás má oblažit pouze množstvím květů. Je krásný na pohled, snadno se vysévá a přesto je poněkud vybíravý. Pokud mu jeho umístění nevyhovuje, umírá. Přirozeně se vyskytuje v jihozápadní Evropě, a dokonce je dosud původní v Maroku. Populace v Americe pocházejí ze zavlečených rostlin. U nás se cítí dobře na velmi specifických a krátkodobých rumištích a na narušených plochách – po těžbě v lese nebo na mýtinách ve smrkovém lese. A to už naznačuje jeho preference: Má rád kyselé prostředí a dává přednost polostinným zákoutím. Náprstník se vyhýbá vápenitým půdám a vyhledává místa s dostatkem organického humusu. Pokud má méně živin, prostě jen méně vyroste. Důležité je pro něj také dobré zásobování

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy Bezúdržbová zahrada**.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.